

LIDIA BEAUVALE

Psychologiczne uwarunkowania sympatii i antypatii dziecięcych w I klasie szkoły podstawowej

Klasa szkolna to grupa formalna, w obrębie której w oparciu o więzi emocjonalne powstają z czasem powiązania nieformalne. W wyniku wspólnej nauki i zabawy kształtują się u uczniów określone postawy wobec kolegów, a także stosunki sympatii i antypatii. Te nowe doświadczenia społeczne decydują o tym, które z pierwotnych oczekiwań, nastawień i postaw wobec rówieśników wyniesionych ze środowiska rodzinnego i przedszkolnego utrwalają się, a które ulegną zmianie. Więzy emocjonalne łączące uczniów bywają o różnym nasileniu i różnym stopniu wzajemności. Nieformalna struktura klasy podlega zmianom rozwojowym, może również zależeć od celowej wychowawczej działalności nauczyciela – wychowawcy, który powinien rozbudzać zainteresowanie kolegami, rozwijać wrażliwość na ich potrzeby i przeżycia, kształtować powściągliwość w wyrażaniu opinii negatywnych, a przede wszystkim wpływać na właściwe ukształtowanie hierarchii wartości u swoich wychowanków. W początkowym okresie nauki szkolnej, kiedy to siła autorytetu nauczyciela jest stosunkowo duża, możliwości oddziaływać wychowawczych w tym kierunku mogą okazać się szczególnie skuteczne.

Od wieku przedszkolnego nasila się stopniowo potrzeba kontaktu dziecka z rówieśnikami. Obcowanie z rówieśnikami pozwala lepiej niż kontakty z dorosłymi zaspokajać rozmaite potrzeby dziecka: przynależności grupowej, uznania społecznego, kontaktu emocjonalnego, aktywności, samodzielności (osiągnięć), a także poznawcze. Przejście ze środowiska rodzinnego (przedszkolnego) do szkoły wymaga przystosowania się do nowego modelu równowagi społecznej i interpersonalnej. Jest to bardzo ważny moment w życiu dziecka. Zaczyna ono pełnić rolę ucznia, odgrywać społeczną rolę w grupie rówieśników, rywalizować z rówieśnikami o sukcesy osobiste. Pozycja, jaką zajmuje dziecko w grupie rówieśników oraz rola, jaką w niej spełnia ma znaczenie dla samopoczucia i funkcjonowania dziecka, a także dla rozwoju cech jego osobowości. W tym miejscu zastanówmy się od czego zależy pozycja społeczna dziecka w początkowym okresie nauki szkolnej? Co decyduje o sympatiach czy antypatiach dziecięcych?

Dotychczasowe polskie badania dotyczące związku pomiędzy stopniem popularności w grupie a niektórymi właściwościami psychiki dziecka w młodszym wieku szkolnym, jako zmienną niezależną, uwzględniały głównie poziom inteligencji, zrównowazenie i ruchliwość jako cechy temperamentu, szeroko rozumiane uspołecznienie, niektóre właściwości charakteru (np. posłuszeństwo, zdyscyplinowanie, nieśmiałość, lękliwość, agresywność) oraz cechy wyglądu zewnętrznego. Wyższe nasilenie tych zmiennych w kierunku pozytywnym koreluje z większą popularnością dziecka w grupie klasowej (por. Borowska 1981, Czownicka 1979, Łobocki 1974, Matczak 1984, Włodarski 1963, Zaborowski 1974). Wiele badań o charakterze pedagogicznym wskazuje na wyraźny związek stopnia popularności dziecka wśród rówieśników z jego wynikami w nauce (por. Pilkiewicz 1963, Kowalczyk 1972). Jest wysoce prawdopodobne, że postępy w nauce dziecka są tylko konsekwencją określonego układu wymienionych przez mnie uprzednio, uwzględnionych w badaniach, właściwości psychologicznych.

Problem

W swojej pracy badawczej:

1. Szukam potwierdzenia dla sygnalizowanych w literaturze związków pomiędzy stopniem wyrażanej sympatii lub antypatii w stosunku do uczniów a poziomem ich inteligencji płynnej i skryształizowanej oraz takimi właściwościami temperamentu jak reaktywność (siła procesu pobudzania), ruchliwość, ekstrawersja i neurotyzm.

2. Usiłuję sprawdzić, czy stopień podobieństwa cech intelektualnych i temperamentalnych osoby wybierającej (odrzucającej) i osób przez nią wybieranych (odrzuconych) wpływa na kierunek wzajemnych relacji (sympatia czy antypatia).

Grupa badana

Badania przeprowadzono od lutego do czerwca 1988 roku na terenie szkoły podstawowej w Palesnicy. Objęto nimi 33 uczniów (21 dziewczynek i 12 chłopców) klasy pierwszej, urodzonych w 1980 roku. Wspólnie dzieci te pracowały już drugi rok, ponieważ uczęszczały razem do klasy zerowej. Klasa posiadała opinię przeciętnej tak pod względem wyników w nauce jak i zachowania.

Metoda i przebieg badań

W badaniach wykorzystano trzy grupy metod. Do pierwszej grupy należały te, które badały pozycję dziecka w klasie, czyli: „Test socjometryczny” J.L. Moreno oraz „Plebiscyt życzliwości i niechęci” J. Korczaka. Druga grupa metod to metody pomiaru cech temperamentalnych dziecka: „Skala ocen do pomiaru reaktywności” Friedensberg, „Skala ocen do pomiaru ruchliwości” A. Beauvale i J. Pakuły oraz „Kwestionariusz osobowości” H.J. Eysencka (wersja dla dzieci). Trzecią grupę stanowiły metody służące do badania cech intelektualnych: „Test słownikowy” A. Be-

auvale mierzący tzw. inteligencję skryształizowaną oraz „Skala” J.C. Ravena mierząca tzw. inteligencję płynną.

W przypadku metody socjometrycznej zastosowano trzy kryteria, każde w odstępach miesiąca. Były nimi: wspólna zabawa po lekcjach, wspólne siedzenie w ławce, wspólna wyprawa do cyrku.

Badanie „Plebiscytem życzliwości i niechęci” J. Korczaka powtarzano 4 razy (co miesiąc). Z uwagi na trudności z pisaniem, obie metody badające pozycję społeczną dziecka w klasie szkolnej prowadzone były indywidualnie. Tak samo było w przypadku badania „Kwestionariuszem osobowości” H.J. Eysencka. Skale reaktywności i ruchliwości wypełniała wychowawczynie klasy w oparciu o instrukcję i prawie dwuletnią znajomość dziecka w szkole. Badania „Skalą” J.C. Ravena i „Testem słownikowym” A. Beauvalesa prowadzono z dziećmi indywidualnie, bez ograniczeń czasowych przy rozwiązywaniu zadań.

Prezentacja i analiza wyników

1. Poziom inteligencji dziecka a stopień jego popularności w grupie

Wskaźnikami inteligencji, zarówno płynnej jak i skryształizowanej, była liczba odpowiedzi poprawnych uzyskanych w badaniach testowych. Wskaźnikami popularności w przypadku „Testu” Moreno były łączna liczba wyborów oraz odrzuceń dla każdego ucznia, jakie otrzymał we wszystkich badaniach socjometrycznych. Wskaźnikami popularności w „Plebiscyście życzliwości i niechęci” J. Korczaka były natomiast łączna liczba plusów i minusów otrzymana w czterech badaniach.

Tabela 1

Współczynnik korelacji rang Spearmana pomiędzy wskaźnikami poziomu inteligencji a wskaźnikami popularności dziecka w klasie szkolnej

	liczba wyborów	liczba odrzuceń	liczba plusów	liczba minusów
„Skala” Ravena poprawne	0.74	-0.65	0.70	-0.56
„Test słownikowy” poprawne	0.75	-0.59	0.70	-0.47

Tabela ta przedstawia współczynniki korelacji rang Spearmana pomiędzy wskaźnikami poziomu inteligencji płynnej i skryształizowanej a wskaźnikami popularności. Jak widać, istnieje wysoka, istotna na poziomie 0.01 korelacja pomiędzy popularnością (niepopularnością) dziecka a poziomem jego inteligencji zarówno płynnej jak i skryształizowanej. Dzieci bardziej inteligentne częściej bywają wybiera-

ne jako partnerzy w testach socjometrycznych oraz „Plebiscycie zyczliwości i niechęci” J. Korczaka. Wyniki te są zbieżne z wynikami innych autorów i potwierdzają, że poziom inteligencji dzieci jest ważną, decydującą o stopniu popularności właściwością osobowości.

Dyskusyjna natomiast wydaje się kwestia, czy wpływ inteligencji na popularność dziecka jest wpływem bezpośrednim czy pośrednim. Mechanizm bezpośredniego oddziaływania poziomu inteligencji na popularność dziecka w grupie może być dwojaki. Pierwszy z nich wiązałby się w większym stopniu z lepszym zaspokajaniem przez dziecko inteligentne potrzeb poznawczych innych dzieci (można się od takiego dziecka wiele nauczyć, ciekawiej się z nim bawić). Drugi związany byłby z lepszym zaspokajaniem przez dziecko inteligentne społecznych potrzeb kolegów (potrzeby innych ludzi łatwiej dostrzegane są przez jednostki, u których lepiej jest rozwinięte myślenie przyczynowo-skutkowe, a jego poziom jest jak wiadomo zależny od poziomu inteligencji).

Wpływ pośredni może wynikać z faktu, że dzieci bardziej inteligentne to najczęściej te lepiej uczące się, szybko zdobywające uznanie nauczyciela, a przez to rówieśników (szczególnie w młodszych klasach, kiedy bardzo się ceni autorytet nauczyciela). Nie jest wykluczone, że oba te wpływy (bezpośredni i pośredni) uzupełniają się wzajemnie i decydują o sile związku inteligencji z popularnością dziecka w klasie szkolnej.

2. Właściwości temperamentu a popularność dziecka w grupie

Właściwości temperamentalne uwzględnione w badaniach to: reaktywność (siła procesu pobudzenia), ruchliwość, ekstrawersja i neurotyzm. Wskaźnikami tych cech temperamentalnych była liczba punktów otrzymanych przez dziecko w skalach ocen (reaktywność, ruchliwość) i kwestionariuszu (ekstrawersja i neurotyzm).

Tabela 2

Współczynniki korelacji rang Spearmana pomiędzy wskaźnikami cech temperamentalnych a wskaźnikami popularności dziecka

	ekstrawersja	neurotyzm	siła procesu pobudzenia	ruchliwość
liczba wyborów	0.21	0.04	0.72	0.43
liczba odrzuceń	0.09	-0.11	-0.55	-0.40
liczba plusów	0.15	0.04	0.71	0.59
liczba minusów	0.16	-0.05	-0.40	-0.30

Tabela powyższa zawiera współczynniki korelacji rang według Spearmana pomiędzy wskaźnikami cech temperamentalnych u dzieci a wskaźnikami ich popularności. Jak widać, nie obserwuje się zależności pomiędzy stopniem popularności

dzieci w grupie a poziomem ich ekstrawersji i neurotyzmu. Wszystkie korelacje są niskie i nieistotne statystycznie. W przypadku siły procesu pobudzenia (odwrotność reaktywności) widoczny jest natomiast wyraźny związek ze wskaźnikami popularności (istotność dla wyborów wynosi poniżej 0.01, dla odrzuceń poniżej 0.05).

Dzieci o dużej sile procesu pobudzenia (małej reaktywności) są chętniej wybierane na partnerów interakcji i bywają lubiane. Natomiast dzieci wysoce reaktywne (o małej sile procesu pobudzenia) częściej są odrzucane i nie lubiane. Podobny, chociaż nieco słabszy związek obserwuje się w przypadku wskaźnika ruchliwości. Dzieci bardziej ruchliwe są częściej lubiane i wybierane na partnerów interakcji niż dzieci mniej ruchliwe.

Podsumowując można powiedzieć, że ze wszystkich właściwości temperamentalnych najbardziej istotna dla popularności dziecka w grupie jest siła procesu pobudzenia. Przejawia się ona najwyraźniej w dużej wytrzymałości, odporności na bodźce silne, długotrwałe, stresowe. W związku z tym zrozumiałą wydaje się fakt, że dzieci obdarzone tymi właściwościami układu nerwowego są bardziej pożądanymi partnerami interakcji, częściej pełnią funkcje przywódcze, są zdolne szybko przystosować się do różnych, zmiennych wymogów sytuacji zabawowych i innych sytuacji społecznych niż dzieci wysoce reaktywne, wrażliwe. Ruchliwość jest również cechą pożądaną przez dzieci w sytuacji wyboru partnera interakcji. Wynika to prawdopodobnie z charakterystycznej dla dzieci w młodszym wieku szkolnym potrzeby ruchu, aktywności oraz ze zmienności warunków aktywności dziecka wymagających łatwego i szybkiego do niej przystosowania. Dzieci mniej ruchliwe (bardziej inertne) prawdopodobnie nie nadążają za tempem i różnorodnością aktywności przeciętnego dziecka w tym wieku i przez to bywają niechętnie widziane jako partnerzy różnych interakcji.

Niezależnie od analizy występujących w grupie tendencji do preferowania określonych cech psychicznych w sytuacji wyboru lub odrzucenia w swojej pracy skoncentrowałam się na problemie podobieństwa niektórych badanych przeze mnie właściwości psychicznych u osób wybieranych (odrzuconych) i osób wybierających (odrzucających). Pragnęłam przekonać się, czy dziecko przejawia większy związek emocjonalny (zarówno dodatni jak i ujemny) z dziećmi podobnymi czy też różnymi od siebie pod względem badanych przeze mnie właściwości (inteligencji płynnej i skryzalizowanej oraz niektórych właściwości temperamentu). Analizie poddałam wyniki badań „Plebiscytem zyczliwości i niechęci” J. Korczaka, przy czym wzięłam pod uwagę tylko te dzieci wybierane (odrzucone), które nie zostały zaliczone do grupy obojętnych. Wyrazem sympatii w stosunku do wybranego dziecka było zaliczenie go do grupy lubianych lub bardzo lubianych. Za wyraz antypatii w stosunku do dziecka odrzuconego traktowałam zaliczenie go do grupy nie lubianych lub bardzo nie lubianych. Wyniki badań poszczególnych właściwości psychicznych dzieci wyraziłam w tetronach i ustalając większe czy mniejsze podobieństwo badanych cech brałam pod uwagę różnicę tetronową pomiędzy wynikiem osoby wybieranej (odrzuconej) a wybierającej (odrzucającej). Za osoby podobne uznałam te, których różnica w poziomie porównywanych właściwości mieściła się w granicach (-1 do

+1) tetrona. Za osoby nieco lepsze (nieco gorsze) uznałam te, których różnica pomiędzy badanymi właściwościami wynosiła 2–3 tetrony. Za wyraźnie lepszych (wyraźnie gorszych) traktowałam te osoby, których różnica poziomu badanych cech była większa niż 3 tetrony.

3. Zależność kierunku interakcji (wybór-odrzućenie) od podobieństwa cech intelektualnych osób wchodzących ze sobą w interakcję wyboru lub odrzucenia

Z analizy tabeli 3 widać wyraźnie, że zarówno w zakresie inteligencji płynnej jak i skryzalizowanej dzieci najchętniej wybierają lepszych od siebie, a następnie podobnych do siebie, najmniejszą grupę stanowią gorsi od wybierających. Na uwagę zasługuje fakt, że wśród lepszych prawie dwa razy liczniejszą grupę stanowią wyraźnie lepsi.

Tabela 3

Sympatia a stopień podobieństwa w zakresie inteligencji

	wyraźnie gorsi	nieco gorsi	gorsi	podobni	lepsi	nieco lepsi	wyraźnie lepsi
„Skala” Ravena							
liczebność	47	35	82	86	135	43	92
procent	15	11	26	28	45	14	30
„Test słownikowy”							
liczebność	47	33	80	90	133	45	88
procent	15	11	26	30	44	15	29

gorsi – oznacza sumę nieco gorszych i wyraźnie gorszych

lepsi – oznacza sumę nieco lepszych i wyraźnie lepszych

Jak widać, dzieci czerpią więcej satysfakcji z obcowania z rówieśnikami co najmniej równie inteligentnymi jak oni sami, a jeszcze częściej obdarzają uczuciami sympatii dzieci od siebie wyraźnie lepsze i nieco lepsze. Dzieci mniej inteligentne znacznie rzadziej cieszą się sympatią, nie mniej jednak przedstawiony w tabeli 5 rozkład wyników świadczy o tym, że niższy poziom inteligencji nie musi być jeszcze wystarczającym powodem do emocjonalnego odrzucenia innego dziecka. Traktowanie poziomu inteligencji jako kryterium przejawiania sympatii dla kolegi może, jak już wspominałam, wynikać z osobistej satysfakcji czerpanej z kontaktu z dzieckiem inteligentnym, ale może też być powieleniem opinii nauczyciela, który na lekcjach wielokrotnie wyróżnia dzieci szczególnie inteligentne czyniąc je godnymi podziwu w oczach kolegów.

Jak wynika z tabeli antypatią obdarzani są znacznie częściej uczniowie mniej inteligentni od tych, którzy w trakcie badania „Plebiscytem zyczliwości i niechęci” J.Korczaka zadeklarowali w stosunku do nich swoją antypatię. Dotyczy to zarówno pomiaru inteligencji płynnej jak i skryzalizowanej. Tak jak w przypadku sympatii

Antypatia a stopień podobieństwa w zakresie inteligencji

	wyraźnie gorsi	nieco gorsi	gorsi	podobni	lepsi	nieco lepsi	wyraźnie lepsi
„Test” Ravena							
liczebność	84	42	126	37	57	34	23
procent	38	19	57	17	26	15	11
„Test słownikowy”							
liczebność	72	48	120	50	50	25	25
procent	33	21	54	23	23	11	11

Objaśnienia jak w tabeli 3

i tu przyczyną takiego rozkładu wyników mogą być osobiste doświadczenia uczniów wpływające z kontaktów z osobami mniej od nich inteligentnymi, względnie opinia nauczyciela jako osoby obdarzonej przez dzieci wysokim autorytetem. Istnieje grupa dzieci, które mimo wyższego poziomu inteligencji mają negatywne kontakty emocjonalne z innymi dziećmi.

4. Zależność kierunku interakcji (wybór-odrzućenie) od podobieństwa cech temperamentalnych osób wchodzących ze sobą w interakcję wyboru lub odrzucenia

Tabela 5

Sympatia a siła procesu pobudzenia i poziom ruchliwości dziecka

	wyraźnie gorsi	nieco gorsi	gorsi	podobni	lepsi	nieco lepsi	wyraźnie lepsi
siła procesu pobudzenia							
liczebność	38	37	75	85	145	47	98
procent	13	12	25	28	47	15	32
ruchliwość							
liczebność	47	40	87	93	123	55	68
procent	15	14	29	31	40	18	22

Objaśnienia jak w tabeli 3

Analiza rozkładu częstotliwości występowania większych czy mniejszych różnic w zakresie takich cech temperamentalnych jak siła procesu pobudzenia i ruchliwość dostarcza podobnych wniosków jak analiza rozkładu inteligencji. Częściej bywają

obdarzane sympatią dzieci o większej sile procesu pobudzenia niż dzieci je wybierające oraz te o zbliżonym poziomie reaktywności.

Większą sympatią cieszą się także dzieci o większej ruchliwości od dzieci je wybierających oraz dzieci podobne pod tym względem do wybierających. Wydaje się naturalne, że dzieciom imponują koledzy o większej wytrzymałości psychicznej, dobrze radzący sobie w sytuacjach trudnych, nie ulegający zbyt emocjom, również dzieci ruchliwe, odporne na częste zmiany warunków, elastyczne w działaniu i myśleniu mogą cieszyć się większym uznaniem społecznym.

Podobieństwo w zakresie takich cech, jak siła procesu pobudzenia i ruchliwości wprawdzie pożądanym, nie jest jednak wystarczającym warunkiem dla przejawiania uczuć sympatii.

Tabela 6

Antypatia a siła procesu pobudzenia i poziom ruchliwości dziecka

	wyraźnie gorsi	nieco gorsi	gorsi	podobni	lepsi	nieco lepsi	wyraźnie lepsi
siła procesu pobudzenia							
liczebność	80	41	121	50	49	23	26
procent	36	19	55	23	22	10	12
ruchliwość							
liczebność	77	30	107	82	31	15	16
procent	35	14	49	37	14	6	8

Objaśnienia jak w tabeli 3

Antypatia przeciwie do sympatii częściej odczuwana bywa w stosunku do osób bardziej reaktywnych (o mniejszej sile procesu pobudzenia) oraz do mniej ruchliwych. Osoby o silnym układzie nerwowym i dużej ruchliwości mają prawdopodobnie większe predyspozycje do nawiązywania kontaktów społecznych, częściej przewodzą w grupie, zyskując uznanie jej członków.

W przypadku takich cech osobowości jak neurotyzm i ekstrawersja (por. tabela 7) związanych również z temperamentem nie obserwuje się tak wyraźnych preferencji jak u uprzednio omawianych. Wprawdzie zarysowuje się pewna tendencja w kierunku darzenia większą sympatią osób mniej neurotycznych i bardziej ekstrawertywnych, ale jest ona słabiej zarysowana niż w przypadku reaktywności i ruchliwości.

Mniej wyraźnie ta sama tendencja uwidacznia się w przypadku antypatii (por. tabela 8). Nieco częściej niechętnie traktowano osoby o wyższym poziomie neurotyzmu, ale tendencja ta nie jest wystarczająca dla wymogów istotności statystycznej.

Tabela 7

Sympatia a poziom neurotyzmu i ekstrawersji u dzieci

	wyraźnie gorsi	niewiele gorsi	gorsi	podobni	lepsi	niewiele lepsi	wyraźnie lepsi
neurotyzm							
liczebność	69	54	123	80	100	54	46
procent	23	18	41	26	33	18	15
ekstrawersja							
liczebność	30	53	87	102	118	62	56
procent	10	17	27	34	39	21	18

Objaśnienia jak w tabeli 3

Tabela 8

Antypatia a poziom neurotyzmu i ekstrawersji u dzieci

	wyraźnie gorsi	niewiele gorsi	gorsi	podobni	lepsi	niewiele lepsi	wyraźnie lepsi
neurotyzm							
liczebność	50	28	78	50	92	34	58
procent	23	12	35	23	42	15	27
ekstrawersja							
liczebność	34	41	75	70	75	37	38
procent	15	20	35	30	35	17	18

Objaśnienia jak w tabeli 3

Wnioski

1. Poziom inteligencji jest ważną, decydującą o popularności w grupie właściwością osobowości dziecka. Dzieci inteligentne są bardziej lubiane i częściej wybierane na partnerów interakcji. Potwierdzają to dane z literatury.

2. Nie obserwuje się żadnych zależności pomiędzy stopniem popularności dzieci w grupie a poziomem ich ekstrawersji i neurotyzmu.

3. Dzieci o dużej sile procesów pobudzenia (mało reaktywne) są wyraźnie bardziej lubiane i częściej wybierane na partnerów interakcji.

4. Ruchliwość jest również (choć może w nieco mniejszym stopniu niż siła procesu pobudzenia) właściwością temperamentu pożądaną przez dzieci w momencie wyboru partnera interakcji oraz budzącą sympatię.

5. Obserwując korelację między popularnością dziecka a poziomem jego inteligencji płynnej jak i skryzalizowanej okazuje się, że uczniowie darzą większą sympatią lepszych od siebie, następnie do siebie podobnych. Natomiast najmniej lubianą

grupę stanowią gorsi od wybierających. Dzieci mniej inteligentne rzadziej cieszą się sympatią, nie mniej jednak niższy poziom inteligencji nie musi być wystarczającym powodem do emocjonalnego odrzucenia dziecka.

6. Rozpatrując przypadek reaktywności możemy stwierdzić, że znacznie częściej bywają obdarzane sympatią dzieci mniej reaktywne (o większej sile procesu pobudzenia) niż dzieci je wybierające oraz te o zbliżonym poziomie reaktywności. Antypatia, przeciwnie do sympatii, częściej odczuwana bywa w stosunku do dzieci bardziej reaktywnych niż te, które przejawiają tę antypatię.

7. W przypadku ruchliwości obserwuje się następującą zależność. Wyraźnie większą sympatią cieszą się dzieci bardziej ruchliwe niż dzieci je wybierające oraz dzieci podobne do wybierających. Najczęściej nie lubiane bywają dzieci mniej ruchliwe niż osoby je odrzucające.

8. Analizując takie cechy osobowości jak neurotyzm i ekstrawersja związane również z temperamentem, nie obserwuje się tak wyraźnych preferencji jak w przypadku uprzednio omawianych. Zarysowują się pewne tendencje darzenia większą sympatią osób mniej neurotycznych i bardziej ekstrawertywnych od siebie i większą antypatią osób bardziej od siebie neurotycznych, ale tendencje te nie ujawniają się w stopniu wystarczającym dla wymogów istotności statystycznej.

Z uwagi na niewielką liczebność grupy badanej powyższe wnioski wymagają potwierdzenia.

Bibliografia

- Czownicka E., *Uwarunkowanie izolacji społecznej w klasie szkolnej*, Kwartalnik Pedagogiczny 1979/1
- Łobocki M., *Wychowanie w klasie szkolnej*, WSiP, Warszawa 1974
- Matczak J., *Rozwój stosunków przyjacielskich i koleżeńskich w młodszym wieku szkolnym*, Życie Szkoły 1984/1
- Nowaczyk C., *Wyniki nauczania a pozycja ucznia*, Wychowanie 1972/10
- Pilkiewicz S., *Postępy w nauce a popularność w zespole klasowym w młodszym wieku szkolnym*, Psychologia Wychowawcza 1963/5
- Psychologia rozwojowa dzieci i młodzieży*, (red.) M.Żebrowska, PWN, Warszawa 1969
- Włodarski Z., *Dzieci wyróżniające się pod względem popularności w klasie szkolnej*, Psychologia Wychowawcza 1963/1
- Zaborowski Z., *Zależność między sposobami zachowania a pozycją i popularnością w grupie*, Kwartalnik Pedagogiczny 1963/3
- Zaborowski Z., *Koncepcje rozwoju społecznego dziecka*, Kwartalnik Pedagogiczny 1969/1

LIDIA BEAUVALE

Psychological Determinants of Sympathy and Antipathy in Children of the First Grade in Primary School

Summary

In the study there was made an attempt at analysis of intellectual and temperamental determinants of informal relations between 33 pupils of first grade in primary school.

Sociometric standing of the child was measured with Sociometric Test of J.L. Moreno and Plebiscite of Kindness and Unwillingness of J. Korczak. Temperamental traits were measured with Reactivity Rating Scale of Friedensberg, Mobility Rating Scale of A. Beauvale & J. Pakula and Personality Inventory for Children of H.J. Eysenck. The level of intelligence was measured with Coloured Progressive Matrices Test of Raven and Vocabulary Test of A. Beauvale. The conclusions of the study confirmed the data published in literature concerning the effect of child's intelligence on the level of his popularity in the group of the peers. They also focused the attention on similar, positive effect of excitation and mobility on sociometric standing of the child.

The analysis of similarity between partners of interaction showed that pupils felt more sympathy firstly to the better colleagues, secondly to the similar and the less popular group was consisted of worse pupils.

ЛИДИЯ БОВАЛ

Психологическая обусловленность детской симпатии и антипатии в I классе восьмилетней школы

Резюме

В работе была предпринята попытка анализа зависимости неформальных отношений между 33 учащимися I класса восьмилетней школы от их интеллектуальных и темпераментных свойств. Для определения социометрического статуса ребенка был применен „Социометрический тест” Й.Л. Морено, „Плебисцит доброжелательности и неприязни” Й. Корчака. Для определения темпераментных свойств была использована „Шкала оценки для измерения реактивности” Фриеденсберг, „Шкала оценки для измерения подвижности” А. Бовал и Й. Пакулы, а также „Опросник личности” Х.Й. Ейсенка (вариант для детей). Уровень умственного развития был оценен при помощи „Теста цветных матриц” Й.Ц. Равена и „Словарного теста” А. Бовал. Выводы вытекающие из исследований подтверждают литературные данные, касающиеся влияния уровня умственного развития на степень популярности детей в группе. Привлекает также внимание положительное влияние силы процесса возбуждения и подвиж-

ности нервных процессов на социометрический статус ребенка в группе. Анализ сходств черт партнеров отношений свидетельствует, что учащиеся питают симпатию прежде всего к лучшим от себя, во-вторых к себе подобным; менее привлекательную группу составляют дети хуже чем выбирающие.